

Компаративний аналіз кримінальних субкультур в структурі суспільства

Лекція 1. Методологія компаративного аналізу субкультур

План

1. Формування компаративного аналізу в наукових дослідженнях.
2. Сутність компаративного аналізу.
3. Компаративний аналіз у дослідженні кримінальних субкультур

Література:

1. Конева С.В. Компаративный метод на разных этапах своего развития. *Вестник Педагогические науки*. Кызыл : Тувинский государственный университет, 2013. № 4. С. 30- 35. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/komparativnyy-metod-na-raznyh-etapah-svoego-razvitiya/viewer>

2. Компаративізм. *Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів / за заг. ред. В. В. Дубчинського*. Харків : ВД ШКОЛА, 2008. С. 346.

3. Штанько М.А. Компаративный анализ как междисциплинарный метод исследований в современной западной историографии. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2012. № 9 (23): в 2-х ч. Ч. II. С. 210-213. URL: www.gramota.net/materials/3/2012/9-2/52.html

1. Формування компаративного аналізу в наукових дослідженнях

Давні мудреці стверджували: «Істина завжди пізнається в порівнянні». Істину соціальних явищ і процесів легше пізнати у зіставленні різних підходів та уявлень про системи, що відображають досвід минулого та сьогодення.

Компаративний (порівняльний) аналіз як основа наукового дослідження відомий ще з часів давньогрецької філософії (**Платон, Арістотель**). Цей метод застосовували в дослідженні об'єктів різного порядку видатні мислителі **Т. Бенфей, Ф. Бекон, М. Вебер, Е. Гуссерль, І. Кант, Н. Кузанський, Д. Локк** та ін.

Термін «компаративний» застосовується в різних галузях науки, а тому має багатозначний характер. У «Філософському словнику» вказуються значення: «**компаративний**» (від лат. comparatio – рівне співвідношення, пропорційність, порівняння, звірення, взаємна угода) – 1) загальна назва сукупності порівняльних методів у різних галузях гуманітарного знання (правознавство, літературознавство,

мовознавство, культурологія, історія та релігієзнавство); 2) філософська теорія порівняння як базисної логічної операції розуму.

Основоположником порівняльної педагогіки вважають **Марка-Антуана Жюльєна (Паризького)** (1775-1848.) Він вперше поставив питання про вивченні міжнародного досвіду розвитку освіти як особливому напрямі наукових досліджень. В 1817 він зробив першу спробу наукового аналізу, зіставлення педагогічних систем різних країн (ввів терміни «порівняльне виховання» та «порівняльна педагогіка»). Для того, щоб педагогіка була позитивною наукою, вона повинна ґрунтуватися на аналізі фактичного матеріалу різних країн; необхідно *впорядкувати збір соціальних фактів та визначити методи їх систематизації*. Видатним компаративістом був російський педагог-емігрант **Микола Адольфович Ганц (Ханс)**, який досліджував питання порівняльної педагогіки. У фундаментальній монографії *«Порівняльна педагогіка: дослідження освітніх факторів і традицій»* (1949 р.) він навів ґрунтовні нариси систем освіти США, Великобританії, Франції та СРСР. М. Ганц обґрунтував, що *історія педагогіки* має насамперед загальнокультурне значення, а *порівняльна педагогіка* орієнтована на конкретне вирішення практичних завдань розвитку освіти. Аналіз статистичних даних є одним із найважливіших джерел педагогічної компаративістики.

Тенденція до утвердження міждисциплінарного підходу в історичній науці проявилася тоді, коли стала помітною суттєва різниця між якістю історичного аналізу та аналізу, що здійснюється в рамках інших соціальних наук. Нові потреби суспільства показали низьку ефективність історичних досліджень, проведених традиційними методами, а високий емпіричний рівень соціогуманітарного знання остаточно переконав істориків у тому, що необхідно зосередити свою увагу на міждисциплінарному аспекті історії та історіографії. Про цю потребу говорив ще історик **Л. Февр** у своїй роботі *«Бої за історію»*, закликаючи істориків бути географами, правознавцями, соціологами та психологами.

Про значення міждисциплінарних підходів писав **Ф. Бродель**, який вважав, що «історики нового типу уважно стежать за науками про людину. Саме це робить межі історії такими розпливчастими та інтереси історика – настільки широкими».

На рубежі XX-XXI ст. дедалі більше дослідників почали звертатися до *компаративного методу* як найбільш міждисциплінарного та ефективного в умовах сучасної наукової проблематики. ***Порівняльно-історичний метод***, або метод компаративістики, завжди мав дуже велике значення для будь-якого історичного дослідження. Порівняльно-історіографічне дослідження може здійснюватися в двох напрямках: *порівняння історичних концепцій* та *порівняння розвитку історичних наук різних країн*. У рамках першого напрямку працювала більшість дослідників, а друге – довго залишалося незатребуваним.

Компаративний аналіз як метод став домінувати в системі історичного знання з кількох причин. По-перше, у гуманітарних науках почала формуватися тенденція необхідності конкретизувати предмет дослідження. По-друге, у другій половині XX століття практично всі соціальні науки перестали прагнути до того, щоб створити якісь універсально-всеосяжні системи знань, і переорієнтувалися на вдосконалення власного специфічного наукового простору за допомогою міждисциплінарної методології. І, нарешті, третьою причиною є усвідомлення значення так званого «національного чинника» історії держав і народів.

Все це призвело до того, що в системі гуманітарних наук відбувається переосмислення світу, природи, дійсності та місця людини в ній. Ця трансформація спричинила необхідність порівняння соціокультурних, політичних, економічних та інших умов, у яких розвивалася світова спільнота, а необхідність профілактики регіональних конфліктів сприяла тому, що результати цього аналізу стали активно використовуватися у практичній діяльності.

2.Сутність компаративного аналізу

Сутність компаративного методу полягає у порівняльно-історичному аналізі конкретних соціальних явищ та процесів, що має міждисциплінарний характер, спирається на використання різних галузей соціального і гуманітарного знання, орієнтується на створення нового прикладного знання.

Зміст компаративного методу зводиться до трьох таких ключових положень.
1) Насамперед, необхідно *максимально повно сформулювати характеристики порівнюваних об'єктів*. Залежно від завдань наукового дослідження кількість цих

характеристик може бути різною, але дослідник не повинен забувати про лаконічність і повноту. Спроби звуження характеристик можуть призвести до втрати важливої наукової інформації, а прагнення максимальної розгорнутості – до перевантаженості дослідження малозначущими деталями. Для історичного аналізу складність цього етапу полягає в тому, щоб визначити: які історичні факти є необхідними, а які – ні. Проблема може виникнути ще й тому, що багато історичних фактів не мають джерельного підтвердження, а відтворюються у вигляді реконструювання. Саме цей момент і зумовив дедалі більше часте використання, загалом, нетипового для історіографії *методу моделювання*.

Другим, найважливішим кроком компаративного аналізу є *виділення критеріїв порівняння*. Ці критерії повинні бути ясними не тільки для дослідника, але і для тієї аудиторії, якій призначено результати порівняння.

Заключним етапом є *приведення характеристик порівнюваних об'єктів у відповідність до критеріїв порівняння*, виявлення загального та особливого аналізованих об'єктів, а також пояснення їхньої специфіки. Як правило, дослідники прагнуть не просто побачити своєрідність та універсальність досліджуваних об'єктів, а й зрозуміти, із чим ці особливості пов'язані.

Таким чином, слід розрізняти *компаративний аналіз як метод, метою якого є забезпечення впізнаваності історичного факту (події, явища)*, і *компаративний аналіз як дослідження, метою якого є необхідність пояснення специфіки виділеного історичного факту*. При цьому результати компаративного дослідження можуть бути використані при формуванні прогнозів і перспектив, у той час як результатом компаративного аналізу є виділення специфічних характеристик наукового об'єкта, їх систематизація, впорядкування, а іноді й класифікація.

3.Компаративний аналіз у дослідженні кримінальних субкультур

У словнику «Сучасна західна соціологія» наводиться три визначення поняття «субкультура». Субкультура – це:

1) *сукупність деяких негативно інтерпретованих норм та цінностей традиційної культури, що функціонують як культура злочинного прошарку суспільства;*

2) *автономне цілісне утворення всередині панівної культури*, що визначає стиль життя та мислення її носіїв, які відрізняються своїми звичаями, нормами, комплексами цінностей та навіть інститутами;

3) *трансформована професійним мисленням система цінностей традиційної культури*, що отримала своєрідне світоглядне забарвлення.

Аналіз наведених вище визначень субкультури дозволяє зробити такі висновки: по-перше, *цінності, норми та звичаї є головними параметрами субкультури* як соціально-психологічного явища; по-друге, категорія «субкультура» – це *абстракція*, у житті ми маємо справу з різними субкультурами: молоді, моряків, злочинців та інших.

Кримінальна субкультура є видовим поняттям стосовно категорії субкультури. **Ю.К. Александров** розглядає кримінальну субкультуру як спосіб життєдіяльності осіб, які об'єдналися в кримінальні групи та дотримуються певних законів та традицій.

В.Ф. Пирожков дає глибше осмислення явища кримінальної субкультури. У його трактуванні *кримінальна субкультура* – це сукупність духовних і матеріальних цінностей, що регламентують та впорядковують життя та злочинну діяльність кримінальних спільнот, що сприяє їх живучості, згуртованості, активності, мобільності та спадковості поколінь правопорушників.

Носіями кримінальної субкультури є злочинні групи, а персонально – професійні злочинці. Вони акумулюють, пройшовши через установи виконання покарання, злочинний досвід, злочинські закони, а потім передають підростаючому поколінню правопорушників. Являючи собою єдине ціле, кримінальна субкультура зі зростанням злочинності дедалі більше розшаровується на низку підсистем, які протистоять культурі офіційного суспільства. В даний час можна говорити про існування субкультури злодіїв, рекетирів, шахраїв та ін.

Використання компаративного методу у вивченні кримінальних субкультур включає такі підходи: порівняльний, системний, історичний, соціологічний, статистичний, культурологічний, дидактичний.